

Stichting Heidelberg Appeal Nederland
Nieuwsbrief nr 6, december 1996

Geachte donateur,

Helaas wat later dan voorzien is hier dan de zesde nieuwsbrief van de stichting Heidelberg Appeal Nederland (HAN). Sinds onze vorige nieuwsbrief, die in juni uitkwam, zijn de activiteiten van HAN in een stroomversnelling geraakt - hetgeen ook de reden is geweest dat sommige zaken, zoals de uitgave van deze nieuwsbrief, enige vertraging hebben opgelopen. In deze nieuwsbrief kunt u lezen waar HAN zich de afgelopen tijd mee bezig heeft gehouden en wat er de komende tijd op het programma staat. 1997 ziet er veelbelovend uit. HAN heeft recentelijk verschillende onderzoeksopdrachten gekregen, waar nu reeds hard aan wordt gewerkt. De resultaten van de onderzoeken zullen in de loop van 1997 en 1998

worden gepubliceerd. In januari en mei worden er symposia georganiseerd, waarover u in deze nieuwsbrief meer leest. Daarnaast zullen er volgend jaar ten minste drie nieuwsbrieven verschijnen, waarmee we u op de hoogte zullen houden van onze activiteiten. Bij deze willen wij u allen van harte danken voor uw steun en u een zeer voor spoedig 1997 wensen.

Prof. dr. A.W.C.A. Cornelissen
voorzitter stichting HAN

Stand donateurs per 1 december 1997:
688

!!!!!!HAN-symposium genetische modificatie 13 januari!!!!

De stichting HAN organiseert weer een symposium en wel op 13 januari 1997 in het Kerkcentrum De Hoeksteen in Swifterbant. Het onderwerp: *Genetisch gemodificeerde planten en dieren - bedreiging of zegen?*

De sprekers

Dr. J.J.M. Dons, directeur onderzoek van het CPRO-DLO: *Genetische modificatie van planten: nieuwe mogelijkheden voor duurzame productie in industrie en landbouw.*

Dr. J. A. Lenstra, molecuulair bioloog faculteit Diergeneeskunde, universiteit Utrecht: *Transgene dieren, perspectieven en publiciteit.*

Dr. P. Miedema, bioloog: *Maatschappelijke weerstand tegen genetische modificatie.*

Aanvang: 19.30 uur

Toegang gratis

Inlichtingen: de heer A.J. van Woerkom, Bant, telefoon 0527-261.555, fax 261.594.

Colofon

Deze nieuwsbrief is een uitgave van de stichting Heidelberg Appeal Nederland en wordt gratis verspreid onder de donateurs. Losse of extra exemplaren kunnen worden aangevraagd bij de coördinator. De stichting HAN is een stichting-zonder-winstoogmerk die tot doel heeft het verschaffen van wetenschappelijk verantwoorde informatie over milieu- en aanverwante onderwerpen.

Redactie nieuwsbrief

Karel Beckman

Bestuur stichting HAN

prof. dr. A. Cornelissen

prof. dr. R.H. Meloen

prof. dr. A. Bast

dr. S.W. Verstegen

Onderzoekscoördinator

Dr. J.C. Hanekamp

Coördinator

Karel Beckman, Nieuwendammerdijk 499, 1023 BP Amsterdam, tel 020-637.2580, fax 020-632.0859, e-mail beckman@euronet.nl

Correspondentie-adres

Postbus 75311, 1070 AH Amsterdam

N.B. Voor inlichtingen kunt u schrijven naar ons postbus-nummer danwel u rechtstreeks wenden tot de coördinator.

Voorjaarssymposium

In mei organiseert HAN voor de derde maal een voorjaarssymposium. Datum en inhoud van het programma waren bij het 'ter perse' gaan van deze nieuwsbrief nog niet definitief. In onze volgende nieuwsbrief leest u er meer over.

HAN in het nieuws

Vertegenwoordigers van HAN hebben in de tweede helft van het jaar weer in verschillende publiekstijdschriften gepubliceerd. Hieronder een overzicht.

P. Miedema, "Milieubeweging misleidt over gen-soja", *Agrarisch Dagblad*, 2-11-1996

Wybren Verstegen, "Land verzuipen: een bezopen plan", *Algemeen Dagblad*, 16-11-1996

Albert Cornelissen, "Biomedisch onderzoek moet, ook in Nederland," *Algemeen Dagblad*, 29-11-1996

Wybren Verstegen, "De onzin moet uit het milieudebat," *Milieudefensie*, nov/dec 1996

Wybren Verstegen, "Geen reden tot paniek - Over ondergangspredicties en doemscenario's in het milieudebat," *Liberaal Reveil*, dec 1996

Albert Cornelissen, "Genetische modificatie van dieren moet - ook in Nederland", *Natuur en Techniek*, jan 1997

Daarnaast hebben vertegenwoordigers van HAN opgetreden in o.m. de Tros Nieuwsshow (30-11), het televisieprogramma Spreekuur (31-10, Ned. 2) en het radioprogramma Interactief (8-12, radio 1). Twee andere t.v.-programma's (Radar en een documentaire van de RVU) volgen binnenkort.

Verder is er in de tweede helft van het jaar aandacht besteed aan HAN in Platform, Milieudefensie, de Provinciale Zeeuwsche Courant, Boer & Boerderij, het Agrarisch Dagblad, Natuur en Milieu, het Landbouwblad en Oogst.

HAN-onderzoek naar Nederlands mestbeleid

De stichting HAN heeft van de Nederlandse Vakbond Varkenshouders (NVV) opdracht gekregen om onderzoek te verrichten naar de wetenschappelijke onderbouwing van het mestbeleid. De veehouders twijfelen aan de noodzaak van het mestbeleid zoals dat op dit moment wordt gevoerd door de overheid. De NVV vindt dat er "volstrekte helderheid moet komen over de effecten van fosfaat en stikstof op het milieu". Het onderzoek moet aantonen "of het mestbeleid voldoende wetenschappelijk is onderbouwd om ingrijpende maatregelen te rechtvaardigen", zo stelt het NVV en men voegt hieraan toe: "Indien het antwoord 'ja' is, dan zullen veehouders de uitkomsten [van het HAN-onderzoek, redactie] moeten accepteren en de bedrijfsvoering aan moeten passen. Is het antwoord 'nee', dan zal dit voor de overheid reden moeten zijn het beleid aan te passen," aldus het NVV. Het onderzoek wordt verricht op strikt onafhankelijke basis. Het resultaat van het onderzoek wordt hoe dan ook gepubliceerd, ongeacht de uitkomst.

HAN heeft onderzoeker Dr. J.C. Hanekamp belast met het onderzoek. Hij wordt ondersteund door een 'zware' wetenschappelijke begeleidingscommissie. De resultaten van het onderzoek worden begin 1998 verwacht.

Naast het NVV-onderzoek heeft HAN onlangs een contract gesloten voor een ander milieu-onderzoek, waarover we helaas op dit moment nog geen mededelingen kunnen doen. Verder lopen er onderhandelingen voor nog twee andere onderzoeksprojecten. In de volgende nieuwsbrief hopen wij u hierover meer te kunnen melden.

Steun de stichting HAN. Word donateur!

Ik geef mij op als donateur van de stichting Heidelberg Appeal Nederland (HAN).
Mijn donatie bedraagt (minimaal f 25,00, studenten en A(O)IO's minimaal f 15,00).

Naam:

Titel:

Straat:

Postcode:

Plaats:

Telefoon:

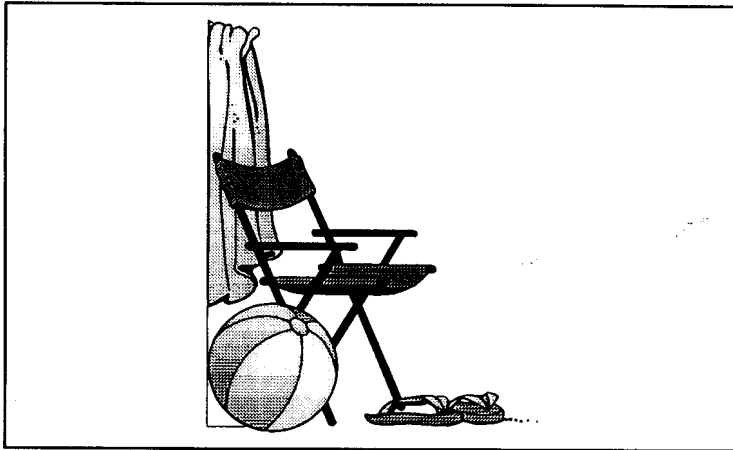
Fax:

Beroep/Specialisatie:

Wil actieve bijdrage leveren: j/n

Stuur de bon op naar: stichting HAN, Postbus 75311, 1070 AH Amsterdam.
Stuur geen geld. U krijgt een acceptgiro toegestuurd. Dit kan enige tijd duren.

Afscheid Ruud Hopma Zijlema

Op 25 oktober heeft Ruud Hopma Zijlema afscheid genomen als penningmeester van de stichting HAN. Hij blijft nog wel actief binnen de werkgroep Landbouw en Milieu van HAN. Naast zijn werk als akkerbouwer en zijn inzet voor de werkgroep werd het werk voor het bestuur van HAN "een beetje teveel van het goede".

Ruud Hopma Zijlema is een van de oprichters van de stichting HAN. Samen met Rob Meloen,

Albert Fassaert en Remko Ebbens zette hij de kar op de rails. Vanaf het eerste begin heeft hij zich onvermoeibaar ingezet om daarna op alle mogelijke manieren de kar te trekken - geld en donateurs aan te trekken, evenementen te organiseren, publiciteit te verzorgen, en nog veel meer. Het is niet overdreven om te zeggen dat er zonder Ruud Hopma Zijlema wellicht geen stichting HAN zou zijn geweest. Zeker is in ieder geval dat zonder hem de stichting niet onder deze naam zou zijn opgericht. Hij is het namelijk geweest die de naam van de stichting heeft bedacht. Zoals bekend is de naam Heidelberg Appeal Nederland afgeleid van een verklaring die door een groep internationale wetenschappers in 1992 werd opgesteld in Heidelberg. In deze oproep ('appeal') aan de regeringsleiders en staatschefs die bijeenkwamen tijdens de V.N.-milieuconferentie in Rio de Janeiro werd de vaak eenzijdige en ongenueanceerde berichtgeving op milieugebied aan de kaak gesteld. Bij zijn afscheid zei de heer Hopma Zijlema dat hij hoopte mee te maken dat "HAN zichzelf overbodig heeft gemaakt". Voorlopig, voegde hij hier echter aan toe, "kunnen we echter nog vooruit." Een prioriteit voor HAN is volgens hem om "de pers te interesseren." Uit ervaring weet hij dat dit geen eenvoudige zaak is. Een ander probleem dat hij signaleert is "dat gezaghebbende organisaties het nog onvoldoende aandurven afstand te nemen van heersende publieke meningen." Niettemin blijft hij positief over de toekomst. "Ik ben blij met de enorme groei in onze activiteiten en ons donateursbestand. Ik ben blij een bijdrage te hebben kunnen leveren aan het goede doel: objectiviteit in het milieubeleid."

Het bestuur van de stichting HAN wil de heer Hopma Zijlema op deze manier nogmaals hartelijk danken voor alles wat hij voor HAN heeft gedaan. We hopen dat hij nog lang actief zal zijn voor de werkgroep Landbouw en Milieu.

HAN dient klacht in tegen Wereld Natuur Fonds

HAN-voorzitter Albert Cornelissen heeft bij de Reclame Code Commissie een klacht ingediend tegen een reclamecampagne van het Wereld Natuur Fonds (WNF) over het uitsterven van diersoorten. Het gaat om commercials die onder meer in november tijdens STER-blokken werden uitgezonden en waarin werd beweerd dat er elke twintig minuten een diersoort uitsterft. De klacht wordt in januari door de Reclame Code Commissie in behandeling genomen.

Volgens de milieureclamecode dienen milieuclaims aantoonbaar juist te zijn. Volgens Cornelissen is de tekst die door het WNF wordt gebruikt echter aantoonbaar onjuist en is het WNF hier bovendien van op de hoogte. "Het WNF heeft bewust gekozen voor het misleiden van de Nederlandse consument," aldus Cornelissen.

Cornelissen beargumenteert zijn klacht als volgt: "In de reclamespot wordt gemeld dat er elke twintig minuten één diersoort uitsterft. Dit betekent 3 diersoorten per uur, 70 per dag en 27.000 per jaar. Deze schatting is afkomstig uit het boek *The diversity of life* van de Amerikaanse bioloog Edward O. Wilson. (...) Zijn theorie, die door andere wetenschappers wordt aangevochten, gaat uit van de aanname dat er een relatie is tussen het aantal dieren per oppervlakte en dat deze relatie onafhankelijk is van het biotoop. De gebruikte formule is $S=CA^z$, waar S staat voor het aantal soorten, A voor het biotoop (gebied) en zowel C en z arbitrair gekozen constanten zijn.

Wilson zelf komt op basis van deze theorie met zeer verschillende getallen over de omvang van het verlies in soorten. In krant artikelen geeft hij aan dat het verlies kan liggen tussen de 50.000 en 100.000 soorten per jaar (...). In het

wetenschappelijk tijdschrift *Science* (...) schat Wilson (...) het verlies aan soorten in tropische regenwouden op basis van dezelfde formule op 4.000 soorten per jaar (*Science* 253:758-762, 1991). Dit toont al duidelijk aan dat de theorie van Wilson zeer onnauwkeurig is en daarom onbruikbaar is om harde uitspraken te doen.

Het WNF is zelf ook op de hoogte van de onjuistheid en onbruikbaarheid van Wilsons theorie. In 1992 is een rapport verschenen van het World Conservation Monitoring Centre, waarin behalve het WNF medewerkers van The Natural History Museum (Londen), The World Conservation Union, The United Nations Environment Programme en het World Resources Institute hebben meegewerkt (*Global Diversity - Status of the Earth's Living Resources*, Chapman & Hall, Londen, 1992). Uit de tabellen in hoofdstuk 16 (van dit rapport) blijkt dat het aantal gevonden uitstervingen tussen 1600 en 1990 weliswaar een duidelijke tempoversnelling laat zien in de decennia na 1900 maar ook een al even opvallende daling na 1950. In totaal bedraagt het vastgestelde aantal uitstervingen onder vogels en zoogdieren respectievelijk 115 en 58 soorten. Onder andere dieren bedraagt dit nog eens 311 soorten. Vooral weekdieren op eilanden zijn het slachtoffer geworden van de oprukkende 'beschaaving'.

Bij de voorspellingen van het verdwijnen van diersoorten, wordt er vanuit gegaan dat de grootste verliezen zullen optreden in de continentale tropische regenwouden. Het is dan ook opmerkelijk dat er nauwelijks extinctions te constateren zijn in deze regenwouden, terwijl sinds 1830 toch al twintig procent van het regenwoud is verdwenen.

Ook de uit 1981 stammende lijst van bedreigde planten in Brazilië hoefde

in 1992 niet aangepast te worden, noch zijn er uitstervingen geregistreerd. Het rapport komt zelfs tot de conclusie dat er geen verband kan worden gelegd tussen de mate van ontbossing in een gebied en het tempo van uitsterven van soorten in continentale wouden.

Dit betekent niet dat er geen bedreigde diersoorten bestaan. Maar de conclusies van dit hoofdstuk zijn duidelijk en verwijzen de theorie van Wilson en andere onderzoekers, die aangeven dat er in het komende decennium honderdduizenden tot miljoenen soorten uitsterven, naar het rijk der fabelen. Dit wordt het duidelijkst geïllustreerd aan de hand van een citaat uit de slotconclusie van dit hoofdstuk: 'There are many unsatisfacto-

ry assumptions underlying current estimates of global extinction rates, and the resulting numerical values are fraught with imprecision.'

De conclusie van het HAN-bestuur is dan ook dat deze campagne van de WNF niet verenigbaar is met de Nederlandse reclamecode. Het WNF probeert met de bewering 'elke twintig minuten sterft er een diersoort uit' de consument bewust te misleiden. Dit wordt nog versterkt door de keuze van het beeldmateriaal. De cijfers van het aantal uitgestorven en bedreigde zoogdieren laten zien dat dit de minst bedreigde groep van het dierenrijk is."

Bijen en landbouwgif

"Een paar dagen geleden werd er gewaarschuwd voor luis op de aardappels. De boeren staan dan gelijk met een spuit klaar". Aan het woord is een gedupeerde imker uit Beilen. Afgelopen zomer werd het beeld van de boer als milieucrimineel weer eens bevestigd toen bekend werd dat miljoenen bijen waren omgekomen ten gevolge van het gebruik van bestrijdingsmiddelen. "Het is diep triest dat het mogelijk is stoffen in de natuur te brengen die zulke ernstige gevolgen hebben" zei een andere imker. En automatisch komt het verwijt dat "er bijna geen koolzaad meer wordt verbouwd" en de wilde flora zienderogen afneemt: bijen hebben bloemetjes nodig. De overheid heeft echter geen oog voor de natuur. Tegenwoordig tellen alleen nog economische belangen. Tegenwoordig? Alsof vroeger de Nederlandse bevolking zo dol was op de wilde natuur en economische belangen daaraan ondergeschikt maakte. Zouden boeren vroeger koolzaad werkelijk hebben geteeld uit liefde voor de bijen en de

natuur en niet uit economische motieven? Natuurlijk niet. Ook of juist vroeger werd in Nederland de natuur rücksichtloos geëxploiteerd, schrijft J.L. van Zanden in *Groene Geschiedenis van Nederland* (het Spectrum 1993). Het is de moderne welvarende mens die de liefde voor de natuur heeft ontdekt. Imkers zijn tegenwoordig niet voor niets amateurs. In tegenstelling tot hun voorouders die wel bijenhoning móesten verzamelen om in hun onderhoud te voorzien, kan de huidige imker "hobbyen".

Voor wie geconfronteerd wordt met een slachting onder zijn met veel arbeid, liefde en moeite opgebouwde imkerij, is een diepgevoelde rancune tegen de boeren een logische reactie. Toch is uit het ingestelde onderzoek duidelijk geworden dat er door de boeren geen overtredingen zijn begaan en vond minister Aartsen in zijn antwoord op kamervragen het niet nodig nadere regels te stellen. Oorzaak van de tragedie was niet "dat de boeren gelijk met de spuit klaar staan". Ook

neemt de wilde flora niet zienderogen af. Wel was er dit jaar te weinig zon, was de temperatuur te laag en was het te droog, terwijl vorig jaar er honing in overvloed geproduceerd werd. Bovendien waren er dit jaar "veel luizen op de aardappelplanten en omdat er weinig hemelwater valt regent de voor de bijen aantrekkelijke honingdauw niet van de bladeren af. Tenslotte is het zo dat het bloeiseizoen al aardig is gevorderd en dat bijen niet zo heel veel alternatieve bloeiende voedsel-

bronnen hebben. Normaal gesproken zijn aardappelplanten niet aantrekkelijk voor bijen. De bloemen produceren nauwelijks nectar of stuifmeel. Maar op de honingdauw die luizen uitscheiden zijn de bijen verzot" aldus Pieter Oomen, deskundige van de planteziektenkundige dienst. Maar wie heeft bij zo'n massale sterfte oog voor zo iets genuanceerds als een "ongelukkige samenloop van omstandigheden"?

Wybren Verstegen

Spinoza-lezing Julian Simon **"De feiten wijzen de goede kant op"**

Het Kurhaus, 7 september 1996. Julian Simon, ooit gestart met een postorderbedrijfje maar inmiddels een kale zestiger en hoogleraar in "Business Administration", krijgt het woord. Zijn karretje met verschoten plunjezakken staat in de hoek, ingepakt voor een spoedig vertrek naar Schiphol. Zijn wat afgetrapte schoenen houden het midden tussen een in de vergetelheid geraakt Italiaans model en Indiase mocassins. Een volstrekt "altmodisch" colbertje completeert het beeld van een ietwat wereldvreemde geleerde.

Julian Simon is desalniettemin allesbehalve wereldvreemd. Bekend werd hij in de jaren zeventig toen hij een weddenschap afsloot met de bekendste doemdenker die de Amerikaanse samenleving heeft voortgebracht: de bioloog Paul Ehrlich. Simon en Ehrlich gingen in 1980, in de tijd dat de Club van Rome nog "bon ton" was, een weddenschap aan over de prijs van grondstoffen. Ehrlich wedde dat de prijzen zouden stijgen omdat de grondstoffen schaarser zouden worden. Simon voorspelde dat zij zouden dalen omdat zij overvloediger beschikbaar zouden komen. De prijzen daalden en in 1990 kon Simon zijn cheque van 1000 dollar in

ontvangst nemen. Hij stelde onmiddellijk een nieuwe weddenschap voor. Ehrlich kon een willekeurige bevolkingsgroep kiezen uit een land of de gehele wereld, naar keuze. Simon wilde wedden om een maandsalaris dat binnen een zekere tijd deze bevolkingsgroep volgens de volgende maatstaven gerekend het beter zou krijgen: levensverwachting, kindersterfte, inkomen per hoofd van de bevolking, geletterdheid. De weddenschap werd niet aangenomen, door Ehrlich niet en door niemand anders. Terecht, want afgelopen zomer bleek uit een kort artikel in *Scientific American* (juli 1996, p. 18) dat Simon gewonnen zou hebben. In alle landen van de wereld is een duidelijke verbetering waar te nemen van de levensverwachting, de kindersterfte en het alfabetisme, zelfs in Afrika ten zuiden van de Sahara, zelfs in Bangla Desh, zelfs in Zuid-Amerika. De boodschap van Simon is: het gaat niet goed met de mensheid, maar het gaat wel beter. Het is een stelling die hij al 30 jaar met ijzeren consistentie predikt.

Spinoza-lezing

Simon hield in het Kurhaus de eerste zo-

genaamde Spinoza-lezing, georganiseerd door de JOVD en de Telders Stichting. Meer dan een uur lang bombardeerde hij zijn publiek met grafieken waaruit blijkt dat de levensverwachting stijgt, de vervuiling in de geïndustrialiseerde landen afneemt, grondstoffen goedkoper worden. En het gaat goed, zegt Simon, als mensen de kans en de vrijheid krijgen hun materiële problemen op te lossen. Problemen, zegt hij, scheppen kansen, voor ondernemers om geld te verdienen en voor geleerden om Nobel-prijzen te winnen: "we need our problems". Zijn centrale stelling echter is, dat het menselijk vernuft "the ultimate resource" is zodat meer mensen op de lange duur méér welvaart betekent, mits er vrijheid en "fair rules" heersen.

Voor wie een samenvatting van zijn mening zoekt: in april 1994 publiceerde hij een artikel in *Economic Affairs* getiteld: "More people, greater wealth, more resources, healthier environment". Uit de economische geschiedenis is dat een bekend fenomeen, maar het publiek in het Kurhaus, onwennig bij zoveel goed nieuws, gaat zich in de loop van de lezing bij deze stelling steeds ongemakkelijker voelen. Sommige mensen vertonen zichtbare irritatie, zo niet ingehouden woede. Simon zelf lijkt zich dat maar ten dele te realiseren. Wat vooral verkeerd lijkt te vallen zijn de grafieken die tamelijk voor de hand liggende conclusies bevatten over "de vooruitgang". De snelheid in de berichtgeving bijvoorbeeld; een grafiek die tot het jaar 1800 horizontaal loopt, met de komst van de spoorweg een knikje omhoog maakt en tenslotte na de uitvinding van de telegraaf loodrecht omhoog schiet. Niet echt terzake als we het hebben over de vraag hoe de mensheid er voor staat. Ook zijn ongegeerde geloof in de zegeningen van de

ruimtevaart draagt bij aan de ergernis van het publiek. Simon straalt op zulke momenten iets uit van de stereotype optimistische Yankee. Alleen bij de vraag uit het publiek hoe hij zo optimistisch kan zijn terwijl er toch in de Tweede Wereldoorlog zes miljoen joden werden uitgemord, valt Simon, zelf joods, even stil. Hij erkent dat hij "by nature" tamelijk pessimistisch is maar dan herstelt hij zich en houdt met een armgebaar naar zijn statistieken vol: "these are the data" en die wijzen de goede kant op. Opnieuw eindigt Simon zijn lezing met de uitdaging een weddenschap met hem aan te gaan zoals hij dat met Ehrlich deed. Niemand gaat de uitdaging aan, de weddenschap staat nog steeds open.

Wybren Verstegen

Geselecteerde bibliografie Julian Simon
(boeken)

- The Effects of Income on Fertility (1974)
- The Economics of Population Growth (1977)
- The Ultimate Resource (1981, herziene uitgave 1996)
- Theory of Population and Economic Growth (1986)
- The Economic Consequences of Immigration (1989)
- Population Matters: People, Resources, Environment and Immigration (1990)
- Population and Development in Poor Countries. Selected Essays (geen jaartal)
- Scarcity or Abundance? A Debate on the Environment, with Norman Myers (1994)

(redactie) Research in Population Economics: Vol. I (1978), Vol. II (1980), Vol. III (1981), Vol. IV (1982)

(redactie) The Resourceful Earth (1984)

(redactie) The State of Humanity (1995)

Eco-optimisme!

"Nicht Greenpeace sondern die moderne Chemie retten täglich hunderttausenden von Menschen das Leben". Dit is geen uitspraak van de "Chlorofielen", maar komt uit de mond van twee journalisten van het vooraanstaande Duitse ecologische tijdschrift *Natur*. De heren kregen het de afgelopen jaren wat moeilijk met het doemdenken. Op een gegeven moment werd het hen echt te gortig. Dat was toen zij een artikel voorbereidden over het oprukken van de boomgrens in de Alpen ten gevolge van het warmer wordende klimaat. Fraaie alpenweiden zouden kunnen verdwijnen door de gevreesde "Bauminvasion" van oprukkende eiken en beuken. "Bauminvasion"? Na jarenlang geschreven te hebben dat de bossen sterven door zure regen, na decennialang geklaagd te hebben dat in Duitsland de inlandse eiken en beuken plaats hadden moeten maken voor snelgroeiende dennehoutplantages, zouden we nu bang moeten zijn voor een boominvasie van eiken en beuken?

Boemerang

Deze anekdote is te vinden in misschien wel het leukste hoofdstuk ("Die Sprache des Untergangs") uit het boek *Öko-Optimismus* van Dirk Maxeiner en Michael Miersch. Maxeiner en Miersch hebben vol in de roos geschoten. Hun boek is reeds aan een herdruk toe en ligt in Duitse boekhandels torenhoog opgestapeld. Zelf schrijft Dirk Maxeiner nogal verrast te zijn door dit succes. De liberale *Die Zeit* echter, was van oordeel dat dit natuurlijk een keer moest gebeuren. Er zijn inmiddels zoveel voorspellingen niet uitgekomen, er is inmiddels zoveel onzin over de chemie beweert, dat het een keer mis moest gaan. Wat milieubeweging en

onheilsprofessoren over de wereld hebben uitgestort slaat nu als een boemerang terug: de voorspelde hongersnoden, de sterfte van de bossen, het massaal verdwijnen van soorten, de uitputting van grondstoffen, het oprukken van de woestijn; er kan nogal wat naar de prullenbak.

Maxeiner en Miersch zijn trouwens nog behoorlijk coulant. Zij erkennen, terecht, nadrukkelijk de positieve rol die de milieubeweging heeft gespeeld in het terugdringen van de vervuiling en het attenderen van de publieke opinie op de gevaren van giftige stoffen en de bedreigingen van de levende natuur. Zo krijgt Greenpeace een forse pluim voor de wijze waarop zij er in is geslaagd de Duitse industrie zover te krijgen dat zij CFK-vrije koelapparatuur ging produceren. De meesten van ons zijn echt wel doordrongen van de noodzaak milieuproblemen op te lossen, de "Betonköpfe sterben allmählich aus". Professor Korthals uit Wageningen wees er recentelijk nog eens op dat de chemische industrie in Nederland niet langer milieuvriendelijke goederen produceert (*De Ingenieur* 6-11, p.15). Maar, zeggen Maxeiner en Miersch, de milieubeweging doorziet haar "Erfolgsparadox" niet. De behaalde successen in de strijd om het behoud van de natuur en het terugdringen van de vervuiling halen het doemdenken onderuit, "Aber wenn die Alarmisten die Meinungsführerschaft erobert haben, sollten die Schauergeschichte ins Revolutionsmuseum". Desalniettemin gaat de milieubeweging maar door met het repeteren van afgekloven vooroordelen en achterhaalde onheilstijdingen tot het iedereen de neus uitkomt.

Vliegtuigkilometers

Daarmee heeft de milieubeweging een boek als *Öko-Optimismus*, vol spot en hoon, vooral aan zichzelf te danken. In het hoofdstuk over "de huichelarij van de Groene Elite" bijvoorbeeld doen Maxeiner en Miersch een boekje open over de levensstijl van de Groene Duitse staatsburger die meer vliegtuigkilometers aflegt dan de gemiddelde inwoner van de bondsrepubliek. Op het hatelijke af wordt hun kruistocht tegen de "Ökopharisäer" als zij melden dat het lezerspubliek van *Natur* meer dan gemiddeld zijn auto gebruikt en meer dan tweemaal zo vaak golf speelt als de doorsnee "Aldiburger" (zoals zij de Duitse Jan Modaal karakteriseren). Met enig onbehagen moest ook Greenpeace constateren dat onder haar sympathisanten "Leute mit einer Diners-Club-Karte und einem 300er Mercedes überrepräsentiert sind". Ook als het om bont gaat, ageert *Öko-Optimismus* tegen de huichelarij. Uit het hoofdstuk "Mut zum Pels" stamt het volgende citaat: "Mit Lederjacken und Lederschuhem wird man sogar bei einer Tierschutzgala vorgelassen. Sobald jedoch Haare an der Tierhaut hängen, wandelt sich der unschuldige Naturstoff in ein bluttriefendes Killerkostüm".

Nog menig ander heilig huisje sneuvelt. Sedert lange tijd is het politiek correct om van mening te zijn dat wij de Derde Wereld uitbuiten, maar Maxeiner en Miersch vegen de vloer aan met dat idee, net zoals zij dat doen met het idee van de duurzame ontwikkeling, het voorzorg-principe, "harmonie" in de natuur en het eco-centrisme. En tenslotte zijn "Klimamodelle kein Grund zur Panik".

Invloed

Het boek van Maxeiner en Miersch past in een trend die al enige jaren aan de gang is. In 1994 bijvoorbeeld schreef de

Engelse historica Anna Branwell het boek *The Fading of the Greens* waarin zij voorspelde dat de Groene beweging in de nabije toekomst snel aan invloed zou verliezen want "what is usable in the Green critique has largely been subsumed by the political system". De groene "muddleheadedness", aldus Bramwell, zelf een voormalige "back-to the-land" hippie, blokkeert overigens effectief een verdere verbreiding van het groene gedachtengoed, stelt zij. Een ander voorbeeld is de voormalige *Nature*-editor Stephen Budiansky, die in het boek *Nature's Keepers* de draak steekt met de theorieën van Edward Wilson over het massaal verdwijnen van soorten ("mass extinction or bad mathematics?"). Ook de Oxford-econoom Wilfred Beckerman, auteur van het boek *Small is Stupid: Blowing the Whistle on the Greens* moet hier genoemd worden.

Verloren paradijs

Rob Biersma, milieu-correspondent van het NRC-Handelsblad deed onlangs nog bezorgd verslag over deze ontwikkeling in een recensie ("Het Milieu is nu wel genoeg gespaard") van het door Greenpeace gefinancierde boek *Green Backlash*. (Zie ook Julian Morris, "The Dangers of Green Dogma", *Nature*, vol. 384, 28 November 1996, pp. 325-326, voor een kritische recensie van dit boek.) Het is echter niet het milieu, maar de milieubeweging die nu wel genoeg gespaard is. Wat tot journalisten als Biersma (en de milieubeweging in het algemeen) niet doordringt, is het feit dat boeken zoals *Öko-Optimismus* geschreven zijn door mensen die, net zoals ondergetekende, de milieubeweging aanvankelijk goed gezind waren, maar die zijn afgeknapt op de overdrijving, de manipulatie van feiten, de ongefundeerde alarmverhalen en het romantische verlangen naar het verloren paradijs ("Die schlechte alte Zeit"). Maxeiner en Miersch staan bijvoorbeeld tame-

lijk gereserveerd tegen kernenergie, zijn voor een verbod op CFK's, en staan niet onsympathiek tegenover biologische landbouw. Anna Bramwell is co-ordinator van het "Environmental Action Program for Central and Eastern Europe" van de OECD die de vervuiling in het voormalige oostblok aanpakt, Budiansky is een hartstochtelijk natuurbeschermer maar allergisch voor onzin. Beckerman tenslotte is in de eerste plaats uit op het terugdringen van de armoede in de Derde Wereld.

Dergelijke critici moeten niet op één

hoop worden gegooid met "Betonköpfe" die denken dat er nooit milieuproblemen zijn geweest. De milieubeweging moet deze critici serieus nemen in plaats van een martelaarsrol aan te nemen om haar eigen tekortkomingen te verhullen zoals in de *Green Backlash* gebeurt. Maxeiner en Miersch hebben een waarschuwings-signaal gegeven waarvan het nog maar de vraag is of de milieubeweging dat inziet.

Wybren Verstegen

Een persoonlijke brief aan de Vereniging Milieudefensie

Wybren Verstegen, secretaris van de stichting HAN en hoofddocent Ecologische Geschiedenis aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, schreef in het november/decembernummer van Milieudefensie, het blad van de gelijknamige vereniging, een ingezonden artikel. Wij vonden het de moeite waard om dit artikel hier te reproduceren, aangezien hierin uitstekend wordt verwoord waar de stichting HAN in essentie voor staat en wat veel sympathisanten van HAN beweegt.

"Ik ben vanaf ongeveer m'n veertiende jaar bij vlagen actief geweest in de milieubeweging, bezit geen auto, heb een sticker tegen ongewenst reclamedrukwerk, heb geen ligbad, bezoek regelmatig de scharrelslager en mijn vliegvakanties. De eerste actie waar ik aan deelnam was voor het behoud van het Staalduinse bos bij Rotterdam, de eerste demonstratie waarin ik meeliep was er een tegen hoogovens op de Maasvlakte. Ik ben korte tijd actief ENFB-lid geweest en lange tijd donateur van Greenpeace, Natuurmonumenten en (nog steeds) het WNF en heb altijd PvdA gestemd.

Op de universiteit werd mij enkele jaren geleden de mogelijkheid in de schoot geworpen om les te gaan geven in het nieuwe vak 'ecologische geschiedenis'. Daardoor kreeg ik steeds vaker studies onder ogen waaruit bleek dat de doemscenario's die ik jarenlang te goeder trouw voor waar had aangenomen en had gedoceerd aan vele studenten, wetenschappelijk gezien niet deugden. Om een paar beroemde voorbeelden te noemen:

- Er is geen sprake van het *massaal* verdwijnen van soorten ten gevolge van het kappen van regenwouden, de theorieën van Edward Wilson over het uitsterven van 50.000 soorten per jaar zijn onzin en zelfs schadelijk voor het te voeren beleid. Deze kritiek is afkomstig van niemand minder dan de bioloog Daniël Simberloff, die zijn leerling is en jarenlang met Wilson heeft samengewerkt in de tropen. (1)
- De bossen op het noordelijk halfrond sterven niet door de zure regen. Niemand minder dan de grote instigator van het *Waldsterben*, de Duitse professor B. Ulrich, die in de jaren tachtig sprak over een 'ecologisch Hiroshima', heeft inmiddels zijn ongelijk bekend. (2) De bossen groeien als kool en niet op een ongezonde manier, zoals

¹. T.C. Whitmore, J.A. Sayer (eds.), *Tropical Deforestation and Species Extinctions*, Chapman & Hall, Londen, 1992, p. 104. Zie ook Stephen Budiansky, *Nature's Keepers - the New Science of Nature Management*, Londen, 1995, p. 164-169, 262-263.

². O. Kandler, 'The Air Pollution/Forest Decline Connection: the Waldsterben theory refuted', in: *Unasylva, International Journal of Forestry and Forest Industries*, FAO, vol. 44, 1993/3, 174, p. 39-49. Kandler (p. 44,45) rekent ook af met het idee dat door teveel stikstof de bomen groeien als 'jongetjes die teveel patat eten' (Luc Berris). De stikstofopname van de Europese bomen is nog altijd suboptimaal. Prof. B. Ulrich schreef in 1981 in *Der Spiegel*, 47, 1981: "Die ersten groszen Walder werden schon in den nächsten

Luc Berris suggereert (*Milieudéfense*, juni 1996.)

- Volgens de World Health Organisation levert in ieder geval op het noordelijk halfrond, in weerwil van wat bijvoorbeeld Greenpeace hierover rondbazuint, de aantasting van de ozonlaag geen noemenswaardig huidkanker-risico op en zijn residuen van pesticiden in ons eten geen bedreiging van onze gezondheid. ⁽³⁾

- De grondstoffenvoorraad in de wereld is vele malen groter dan in de jaren zeventig werd verwacht. Van uitputting is nergens sprake, de aangetoonde reserves nemen alleen maar toe. ⁽⁴⁾

- De dreiging die van een versterkt broeikas-effect uitgaat, kalft snel af. Het IPCC heeft zijn verwachtingen fors naar beneden bijgesteld: van een temperatuurstijging van ruim 3 gr. C. tot ca. 1 gr. C. voor 2050. Het KNMI stelde enige maanden geleden dat hittegolven een zeldzaam verschijnsel blijven bij een versterking van het broeikas-effect. Paul Crutzen, toch niet iemand die geneigd is het broeikas-effect te bagatelliseren, heeft, net als het IPCC, geconstateerd dat er niets is te merken van meer extreme weersomstandigheden en dat het bovendien onduidelijk is of dat in de toekomst anders zal worden. Daar kan nog aan toegevoegd worden dat ironisch genoeg de klimatologen in de jaren zeventig er voor waarschuwden dat een afkoeling van de atmosfeer zou zorgen voor meer extreme weersomstandigheden en ook tot bijvoorbeeld grotere droogte in de Derde Wereld zou hebben geleid. ⁽⁵⁾

- De veiligheid van kerncentrales is de afgelopen decennia enorm toegenomen, maar in Nederland werd begin jaren negentig maar 5% van de elektriciteit geleverd door kernenergie. In de OESO-landen is dat inmiddels gestegen van bijna niets eind jaren zestig tot gemiddeld bijna een kwart, in de VS 19%, Engeland 20%, Japan 26%, Duitsland 28%, Zwitserland 40%, Zweden 51%, België 59% en Frankrijk 73%. Ook volgens de berekeningen van Amerikaanse anti-kernenergie-activisten is kernenergie de veiligste energiebron en de Amerikaanse milieuleider Ralph Nader heeft erkend dat kerncentrales veiliger zijn dan kolencentrales. ⁽⁶⁾

Ik bedoel niet dat we alles moeten geloven wat de industrie ons voortvoert of dat er geen ernstige milieuproblemen in het verschiet liggen (waarom moet iemand dat er toch altijd bij zegen wanneer hij genoeg krijgt van de boodschap dat de wereld vergaat?), maar het zou mij wat waard zijn als de Nederlandse milieubeweging het advies van René Cuperus opvolgt en net als Amnesty International ingetogener en nauwkeuriger rapporteert over milieuproblemen. De onzin en overdrijving moeten uit het milieudebat."

fünf Jahren sterben. Sie sind nicht mehr zu retten." Nu zegt hij: "The hypothesis, however, of large-scale dieback in the near future is not backed by data and can be discarded." (*Environmental Review*, Canada, 3: 262-276 (1995).

³. WHO, *Concern for Europe's Tomorrow*, Stuttgart, 1995. Zie ook NRC Handelsblad, 9-10-1995.

⁴. *Science*, 2-6-1995.

⁵. S.W. Verstegen, 'Extreme Weersomstandigheden', *Zeno*, 1996-4, p. 14. Zie ook: Richard Grove, editorial, *Environment and History*, vol. 1, no. 2, 1995, p. 127-128.

⁶. OECD, *Nuclear Power Economics and Technology: an Overview*, Parijs, 1992. *Nuclear Energy, first quarter 1993*, fig. 13-1. B.L. Cohen, 'The Hazards of Nuclear Power' in J. Simon, ed., *The State of Humanity*, Blackwell, 1995.